

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Ім.І.Боберського

Кафедра хореографії та мистецтвознавства

**Особливості постановки дуетних танців
в народно-сценічній хореографії**

Лекція з дисципліни
«Практикум з дуетного танцю»
для студентів V курсу факультету педагогічної освіти
денної форми навчання
(2 год.)

Розробив: ст.викладач Бойко А.Б.
Доопрацював: викладач Дідик Н.Б.

Галузь знань	<u>02 Мистецтво</u>
Спеціальність	<u>024 Хореографія</u>
Факультет	<u>педагогічної освіти</u>
Рівень вищої освіти	<u>другий (магістерський)</u>

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри хореографії та
мистецтвознавства

Протокол № 1 від 31 серпня 2022

Зав. кафедри: проф., к.п.н. _____ Сосіна В.Ю.

Львів – 2022 р.

Тема: Особливості постановки дуетного танцю в народно-сценічній хореографії

План.

1. Використання дуетних форм в народно-сценічній хореографії.
2. Стильові та жанрові особливості танцювальних дуетів.
3. Композиція дуетного танцю.
4. Дуетний танець як складова частина великих танцювальних форм.
5. Дуетний танець як самостійна вистава.
6. Відеоматеріали: зразки дуетних танців.

В Україні існує велика кількість різноманітних хореографічних колективів, основним напрямом роботи яких є народно-сценічний танець. З кожним роком розширюється їх репертуар, з'являються як нові номери, так і талановиті відтворення відомих постановок. Характерною рисою виступів таких колективів на сьогодні можна назвати видовищність, яка досягається за допомогою яскравих костюмів, сценічного оформлення, професійного використання освітлення і лазерних зображень тощо. Безумовно, балетмейстерам легше досягти такого результату при постановках масових чи ансамблевих номерів. Однак якщо велика кількість учасників виправдана для постановок шоу-балетів, то для ансамблів народного танцю цей прийом не завжди виправданий. Навпаки, дійсно професійний колектив неодмінно матиме у своєму репертуарі кілька танців малих форм - дуетів, тріо, квартетів.

Використання малих форм танцю у репертуарі хореографічних колективів народного танцю можна вважати доцільним із двох причин. По-перше, наявність у репертуарах малих форм поряд із ансамблевим та масовим танцем збагачує концертні програми, підносить їх на якісно вищий рівень. По-друге, і це можна вважати найголовнішим, для народного танцю, зокрема українського, наявність малих форм є природною, оскільки танець у

повсякденному житті виконувала будь-яка кількість учасників - від одного до кільканадцяти пар чи окремих танцюристів.

На сьогодні у сценічній хореографії дует відноситься до малих форм - танців, які виконують 2–3 пари або 2-3 виконавці. У хореографії, як і в театрі та музиці, малі форми є самостійними художніми творами, завершеними за думкою та побудованими за певними законами жанру; також вони можуть бути складовою великих форм. Про поширеність таких танцювальних дуетів свідчить той факт, що під час проведення конкурсів та фестивалів танцювальний дует виділяється в окрему номінацію - "малі форми" або "танцювальні дуети". Дуети як складова великих хореографічних форм представлені у виступах танцювальних колективів, котрі працюють у різних видах та жанрах хореографічного мистецтва. Відтворюючи фольклорний танець на сцені або ж створюючи народно-сценічні танці на основі народних, постановник має змогу в малих формах створити цікаві номери з оригінальним сюжетом і відповідними засобами його розкриття. Прикладом можуть бути постановки П.Вірського "Чумацькі радощі", "Подоряночка", "Черевички" К.Василенка, "Горлиця" О. Гомона, "Троїсті музики" Г. Клокова та інші роботи, в яких для створення того чи іншого образу широко використовується акторська майстерність.

З огляду на широке побутування малих форм у фольклорному танці та їх виражально-зображувальні можливості у народно-сценічних постановках, при підготовці майбутніх хореографів приділяється особлива увага такому аспекту виконавської та постановочної роботи, як створення малих форм. Разом з тим, як показує практика, дуетна форма народного танцю потребує більш детального теоретичного аналізу та більшої уваги при практичному застосуванні.

Як зазначає В.Шевченко, дуетна форма танцю при підготовці майбутніх хореографів розглядається як побудова взаємовідносин між образами персонажів, у пластичному діалозі яких настроєва ідентичність

буває рідко. В загальному ж розумінні в народно-сценічній хореографії дуєтом називають будь-який танець, що виконується двома партнерами.

Вивчаючи зі студентами різні види дуєтного танцю, педагоги-хореографи практично не замислюються над його класифікацією в народно-сценічній хореографії. Водночас використання такої класифікації та розуміння її принципів важливе для вивчення дуєтного танцю, оскільки дає змогу методично правильно побудувати роботу зі студентами в потрібному напрямку.

На сьогодні найбільш логічним і аргументованим можна вважати визначення балетмейстерів (Р.Захаров, А. Кривохижа, В.Шевченко та ін.), які поділяють дуєтний танець на три види:

- танець в унісон ("двійки"),
- танець чоловіка і жінки (пари)
- танець-діалог.

Найпростішим із видів дуєтного танцю хореографи вважають танець в унісон. Такі дуєти, зазвичай виконуються танцівниками однієї статі, називають "двійками". Важливо також, що в такому танці також можуть зустрічатися і самостійні комбінації для кожного з партнерів. Дуєтний танець чоловіка і жінки, за визначенням В.Шевченка, називають "парою". Він може бути створений на певну тему: кохання чи ненависть, радість зустрічі, сум розлуки тощо, і дійові особи в такому танці висловлюють свої почуття та стосунки за допомогою пластичних рухів. Танець-діалог вважається найскладнішим видом дуєтного танцю, оскільки кожен із партнерів проводить за допомогою хореографічних засобів виразності свою тему, виражає певні думки та почуття. У розвитку та боротьбі двох тем вони приходять до єдності або до перемоги одного над іншим. Такий дуєт може також мати й трагічну розв'язку - аж до загибелі одного з героїв.

Розглянемо специфіку кожного з видів на конкретних прикладах українського народного танцю.

Виконання танцю "двійками" зустрічаємо у хореографічних творах, які мають парно-масову побудову. Це, насамперед, козачок у різних його варіантах. Козачки часто виконували на вечорницях, під час сватання тощо під музичний супровід або ж разом із піснею. Здебільшого їх танцювали дівчата парами, рухаючись "дрібушками" по колу, однак могли виконувати і хлопці та дівчата або ж взагалі лише одна пара.

У сучасному сценічному варіанті козачка залежна від задуму постановника переважають ті чи інші види танцювальних дуетів. При цьому якщо виконавці - дівчата, то основна увага постановника спрямована на злагодженість, синхронність виконання одних і тих самих рухів. В козачку виконуються такі жіночі рухи, як голубці в парі, голубці з вихилясником у повороті, оберти, повороти, дрібушки, різні види упадання.

Виконання танцю "двійками" в унісон можна простежити на прикладі запозичених з танцювальної культури інших народів польки та кадрилі. В українських польках та кадрилях характерними рухами, що виконуються в унісон, є традиційні кроки, парні повороти, проходка, повороти у парі з положенням рук хрест-навхрест, дрібушечки тощо.

Прикладом виконання танцю в унісон можна назвати також народний чоловічий парний танець "Опришки", що виконується з топірцями. З точки зору хореографічної лексики цей войовничий танець становить собою серію рухів, що дають змогу танцюристам продемонструвати витривалість, силу, гнучкість, пластичність, а також риси, притаманні народним месникам, - незламність, сміливість, відвагу.

До танців, що виконуються в унісон, можна зарахувати й ті з них, які виконують пари хлопець + дівчина, якщо їхні рухи не відрізняються або відрізняються несуттєво. Так, наприклад, виконують гуцулку - парний танець, по ходу якого танцюристи попарно просуваються вперед, виконуючи чотири основні рухи - тропак, гайдук, голубці та крутіння в парах.

Названі особливості виконання танцю в унісон простежуються як у фольклорному, так і в народно-сценічному танці.

Говорячи про танцювальний дует, ми маємо на увазі спільну творчість двох. Дует передбачає наявність гармонії, повного злиття артистів. Танцювальний дует завжди наповнений почуттями, змістом, іноді від нього залежить подальший розвиток балетної вистави. Ці риси найбільше простежуються у танці пари, тобто в дуетному танці чоловіка і жінки.

Такі дуети зустрічаємо в різних народних танцях - польках, краков'яку, а також танцях, характерних для певного локального регіону (класичним прикладом такого виконання є танець "Бубнарський", записаний у с. Великий Раковець Іршавського району). Існує чимало фольклорних дуетних танців побутової тематики; часто вони є ілюстрацією до тієї чи іншої пісні. Дуетний танець у виконанні пари може бути ліричним, героїчним, драматичним, комедійним, романтичним, гостро сатиричним. Так, парою чоловік + жінка виконуються жартівливі танці "Василиха", "Кучерява Катерина", "Чумак" та інші.

Цікаво, що іноді танець, який виконує пара, можна класифікувати не лише як танцювальний дует, а й як сольний танець двох виконавців, як це ми бачимо на прикладі фольклорного танцю "Горлиця". Сюжет танцю відтворює зміст однойменної пісні. Парубок запрошує дівчину, яка припала йому до душі, до танцю. Дівчина виходить на середину хати (чи іншого "танцювального майданчика"). Хлопець починає танцювати навколо неї то навприсядки, то взявшись у боки, то плескаючи в долоні, то цокаючи підквічками нога об ногу. Дівчина спочатку спостерігає за його танцем, а потім і сама починає танцювати - вона "до козака горнеться", тобто відповідає на його почуття.

В українській народно-сценічній хореографії є також чимало прикладів творів у формі танцювальних дуетів. Нерідко їх героями стають юнак і дівчина та їхні стосунки. Наприклад, хлопець намагається сподобатись дівчині, а вона нехтує його залицяннями (може відбуватися й навпаки). При постановках таких танців для сценічного виконання хореограф, як правило, створює жартівливу чи гумористичну замальовку. Або ж молоді люди

проявляють симпатію один до одного, яка переростає у взаємне кохання. Тут уже танець набуває ліричного, а іноді й драматичного звучання.

Цікаві зразки танцювальних дуетів як складової частини великої хореографічної форми можна спостерігати в постановках П.Вірського. Це можуть бути як ліричні дуети (наприклад, у хореографічній композиції "Подільночка"), так і комічні (композиція "Ляльки", що становить собою жартівлива картинку зі старовинного українського театру ляльок).

Змагальний характер - хто кого перетанцює - утвердився в українському народному танці ще в період існування запорозького козацтва. З часом у танцювальному фольклорі поширилися танці-діалоги, де кожен персонаж виконував свою "партію". Ці риси проявилися як у козацьких танцях, так і в побутових, які виконувалися хлопцями і дівчатами. Зокрема, в польці, яку ми розглядали як приклад виконання парами в унісон, присутній і змагальний елемент, коли відбувається танцювальний діалог між групами виконавців або парами.

Загалом у українському народному танці часто наявний елемент змагання: двох парубків, парубка з дівчиною або танцюриста з музикантом. Прикладом танцю-діалогу змагального характеру може бути описаний В.Шевченком сюжетний танець "Шевчики", в якому танцюристи ведуть між собою своєрідний діалог, змагаючись у майстерності. Принцип змагання між парами (перепляс) використовується у польці та кадрилиях.

На сцені таке змагання може бути свідомо поставлене хореографом, як елемент сюжету танцю. Так, балетмейстери часто створюють постановки, де обігруються троїсті музики. В таких роботах, як правило, беруть участь "музиканти" та дівчина-солістка, яка ніяк не може обрати, котрий із юнаків їй подобається найбільше. Прикладом такої постановки можна назвати хореографічну композицію "Троїсті музики" у постановці Г. Клокова. Іноді на цю тему створюються і танцювальні дуети, що становлять собою своєрідне змагання між дівчиною і котримсь із музикантів.

Залежно від стилевих і жанрових особливостей танцювального дуету хореограф використовує відповідні засоби його пластичного вирішення. Йому необхідно визначити засоби контрастного розвитку дії, динамічні прийоми розвитку, що залежать від кількості рухів, амплітуди та швидкості їх виконання, моноритмічні та поліритмічні, гомофонічні прийоми композиції, прийоми симетрії та асиметрії у побудові композиційних малюнків, різноманітність пластичних тенденцій, що властиві рухам та позам, тощо.

Так, хореографічні мініатюри у виконанні пари чи "двійки" в народно-сценічному танці створюються за принципами побудови розгорнутих хореографічних спектаклів. Вони мають сюжет, можуть розповідати про певні події, конфліктні зіткнення, змальовувати тих чи інших персонажів, їхні характери, зображувати душевний стан героїв. Такі роботи можуть становити невеличкі вистави з емоційною зав'язкою, драматичною кульмінацією і розв'язкою. При цьому, як і в класичному танці, при створенні дуетів у народно-сценічному танці балетмейстер продумує пластичний малюнок, образно-виражальні засоби, які дадуть змогу танцівникам розкрити тему твору. Якщо дуетний танець є складовою хореографічного твору, постановник більше звертає увагу на лексику танцю.

При постановках дуетних танців, що виконуються танцюристами в унісон, головна увага приділяється злагодженості рухів, синхронності їх виконання. Для танцювальних пар чоловік + жінка одним із найважливіших елементів є партерні та повітряні підтримки. В поєднанні із завданнями акторської майстерності складна техніка підтримок створює для виконавців особливі труднощі, тому такий танець вважається найбільш складним у будь-якому виді хореографічного мистецтва. Для танців-діалогів, що мають змагальний характер, більшою мірою, ніж в решті випадків використання танцювальних дуетів, використовується складна лексика, рухи і комбінації, що дають змогу продемонструвати фізичну силу і спритність, завзяття і витривалість кмітливість та винахідливість.

Загалом для сучасної української народно-сценічної хореографії найхарактерніші такі варіанти піднімання партнерки: жимом, тобто партнер піднімає танцівницю за рахунок м'язів рук; темпом, коли відчувається синхронність зусиль обох виконавців; поштовх-стрибок партнерки з місця чи з розбігу в одному темпі з просуванням партнера, який піднімає її на підтримку.

Про визначальне значення парних (дуетних) рухів в українському народному танці свідчить також той факт, що в посібнику "Лексика українського народно-сценічного танцю", який на сьогодні є основоположним при вивченні хореографічної лексики, його автор К.Василенко в окрему групу (дев'ятнадцята група) виділяє "рухи, що виконуються кількома виконавцями". Він, зокрема, описує:

рухи юнака і дівчини: жете в повітрі у парі; стрибки із підігнутими ногами та на спину; підняття дівчат на випрямлених руках; поворот дівчини до юнака; голубці в парі; ковзанки; різноманітні крутки дівчат на руках у юнаків; присядка - пістолет у парі з дівчиною;

рухи двох юнаків: розніжки з опорою руками на спину партнера; розніжка з упором на спину партнера; підкидання на руках; перекидання партнера, колеси удвох; перекотиполе; комбінація присядки та партерної розніжки у повороті; повзунець із обхватом талії партнера; перекидання ноги через партнера; присядка-розніжка партерна під ноги партнеру; комбінації спарених повзунців тощо.

Крім цього, пари дівчина + дівчина і юнак + дівчина виконують різноманітні біги, кружляння, стрибкові рухи.

Таким чином, дуетний (парний) танець у народно-сценічній хореографії має певні особливості постановки та виконання, що потребують відповідних практичних навичок. Так, майбутні хореографи повинні опанувати основні рухи й закони роботи в парі, при чому їм стануть в нагоді набуті знання і практичні вміння із підтримки в дуетно-класичному танці (партерної та повітряної). Це дає змогу виробити такі необхідні якості танцівників, як

координація, відчуття ритму, свобода тіла, орієнтація в сценічному просторі, узгодження рухів партнерів за допомогою технічних прийомів допомоги танцівника танцівниці.

Як бачимо, танцювальні дуети в народно-сценічному танці мають свою специфіку, яка полягає в тому, що вони мають сюжет, можуть розповідати про певні події, конфліктні зіткнення, змальовувати тих чи інших персонажів, їхні характери, зображувати душевний стан героїв. З огляду на це для танцювальних дуєтів у народно-сценічному танці велике значення має насамперед особистість танцівника, його артистизм.

Дуетний танець може бути складовою частиною великих танцювальних форм або становити собою невеличку самостійну виставу з емоційною зав'язкою, драматичною кульмінацією і розв'язкою. При цьому виконання дуетного танцю в народно-сценічній хореографії вимагає від виконавців координації сили і темпу, вміння користуватись стійкістю корпусу, чіткої фіксації у повітрі стрибкових рухів тощо, тобто висуває до підвищені вимоги до виконавської майстерності танцюристів. Крім того, для танцювальних дуєтів у народно-сценічному танці, як в будь-якому іншому його виді, важливо навчитися не лише узгоджувати свої рухи, а й встановлювати внутрішній контакт, що дасть змогу двом виконавцям однаково відчувати темпоритм, сприймати музику та задум балетмейстера.

Зрозуміло, що робота над постановкою танцювальних дуєтів досить складна, тому потребує високого професіоналізму, знань та креативності постановника. З огляду на це стає зрозумілим значення вивчення дуетних форм танцю при підготовці майбутніх хореографів. При цьому педагог має приділяти увагу як теоретичному опануванню студентами матеріалу, присвяченого класифікації та особливостям різних дуетних форм і народно-сценічному танці, так і практичним навичкам виконання і постановки таких номерів. Робота майбутніх балетмейстерів у цьому напрямку буде успішною лише тоді, коли вони усвідомлять, що специфіка постановки дуетних номерів у народно-сценічній хореографії значною мірою залежить від того, яку

функцію виконує танець двох партнерів у тому чи іншому конкретному випадку.

Література

1. Василенко К.Ю. Композиція українського народно-сценічного танцю / Кім Юхимович Василенко. - К.: Мистецтво, 1983. - 95 с.
2. Василенко К.Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю / Кім Юхимович Василенко. - К.: Мистецтво, 1996. - 496 с.
3. Голдрич О. Хореографія: Посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю / Олег Голдрич. - Львів: СПОЛОМ, 2006. - 172 с.
4. Шевченко В.Т. Мистецтво балетмейстера в народно-сценічній хореографії: Навчально-методичний посібник / Валентин Тихонович Шевченко. - К.: ДАКККіМ, 2006. - 184 с.